

15.11.2023

KAO ja BO

Kirjallinen vastaus kunta- ja hyvinvointijaoston kysymykseen: Mitä hallitusohjelmassa linjattu hyvinvointialueiden 1,4 mrd. euron säästö 2027 tasolla pitää sisällään ja millä mekanismein säästö toteutuisi

Hallitusohjelmassa on hyvinvointialueiden rahoitukseen vaikuttavia kirjauksia tehtävien ja velvoitteiden muutosten (n. 340 milj. euroa v. 2027) kautta, hyvinvointialueiden omia tehostamis- ja sopeuttamistoimien (n. 874 milj. euroa v. 2027) kautta sekä suoraan rahoitusmalliin tehtävien muutosten (n. 65 milj. euroa vuonna 2027) kautta. Hallitusohjelmaan kirjatut toimenpiteiden vaikutusarviot on laadittu suhteessa kevään julkisen talouden suunnitelmassa kuvattuun valtionvarainministeriön kansantalousosaston laatimaan hyvinvointialuetalouden kehitysarvioon perustuen. Kevään 2023 kehitysarvion mukaiseen kustannusten perusuraan verrattuna hallitusohjelman toimet alentaisivat hyvinvointialueiden kustannuksia noin 1,4 mrd. eurolla vuonna 2027. Kustannusten kasvun taittaminen näkyy hyvinvointialueiden rahoituksessa viiveellä toteutuneiden kustannusten perusteella tehtävän jälkikäteistarkistuksen kautta. Voimassa olevan rahoituslain mukaan myönnetyn valtion rahoituksen ja toteutuneiden kustannusten välinen erotus korjataan kahden vuoden viiveellä täysimääräisesti.

Kevään 2023 arvion perusteella hyvinvointialueiden yleiskatteinen rahoitus olisi noin 27 mrd. euroa vuonna 2027, ilman rahoitukseen vuodesta 2025 alkaen lisättävää jälkikäteistarkistusta. Jälkikäteistarkistus tehdään ensimmäisen kerran vuoden 2025 rahoitukseen, ja sen määrä perustuu vuoden 2023 hyvinvointialuetalouden tulokseen¹. Vuodesta 2026 eteenpäin jälkikäteistarkistuksen määrä perustuu hyvinvointialuetalouden tuloksen muutokseen sekä rahoitukseen jo lisättyyn jälkikäteistarkistuksen määrään. Arviota rahoituksen uraan vaikuttavasta jälkikäteistarkistuksesta oli mahdollista tehdä vielä keväällä 2023 kun alueiden toiminnasta ja talouden kehityksestä ei ollut vielä saatavilla luotettavaa tietoa. Siksi hallitusohjelmassa asetettu tavoite valtion rahoitukselle on kuvattu ilman jälkikäteistarkistusta.

Hyvinvointialuetalouden kehitysarvio on päivitetty valtiovarainministeriön syksyn ennusteessa. Hallitusohjelman mukaiset tehtävien ja velvoitteiden muutokset on viety osaksi sekä yleiskatteista rahoitusta että kustannuksia siltä osin kun niitä on viety valtion talousarvioesitykseen vuodelle 2024 tai valtiontalouden kehyyksiin vuosille 2025–2027.

Hyvinvointialueiden toiminnan kehittämisen ja toimintatapojen muutoksen laskennallisesta säästöpotentiaalista esitettiin hallitusohjelman liitteessä B kokonaisarvio, joka on 874 milj. euroa vuonna 2027. Säästöpotentiaalin arvioinnin lähtökohtana olivat hyvinvointialueiden omien muutosohjelmien toimet ja lisäksi ministeriöissä tunnistetut muut toimenpiteet, joiden säästöpotentiaalista pystyttiin laatimaan koko maan tasoinen arvio. Kustannussäästöjen arvioitiin varovaisuusperiaatteella realisoituvan seuraavasti: v. 2025: 236 milj. euroa, v. 2026: 581 milj. euroa ja v. 2027: 874 milj. euroa. Mikäli hallitusohjelmaan ei olisi kirjattu alueiden omia kustannusten kasvun hillintään tähtääviä toimenpiteitä, kasvaisi hyvinvointialueiden rahoitus huomattavasti hallituksen tavoiteuraa nopeammin, erityisesti kuluvan hallituskauden jälkeisinä vuosina.

Alueiden omia sopeuttamistoimia ei ole viety syksyn 2023 hyvinvointialuetalouden päivitettyyn kehitysarvioon, sillä niiden mittaluokka ja ajoitus olivat kehitysarvion laatimisen ajankohtana vielä täsmentymättömiä. Ilman mitään alueiden omia sopeutustoimia kustannusten arvioidaan olevan 29,1 mrd. euroa vuonna 2027, ja rahoitus vastaisi kustannuksia arviolta vuonna 2028.

¹ Hyvinvointialueiden rahoitukseen kahden vuoden viiveellä lisättävän jälkikäteistarkistuksen määrä perustuu yleiskatteisen rahoituksen ja toteutuneiden nettokustannusten väliseen erotukseen, joka on yksinkertaistetusti lähellä tuloksen käsitettä.

Hyvinvointialueiden omien toimien toteutumista varmistaa se, että hyvinvointialueilla on vahvat kannustimet lisätä tuottavuutta ja tehokkuutta ja hillitä kustannusten nousua. Ensinnäkin hyvinvointialuelain mukaisesti hyvinvointialueen kolmivuotisen taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Toiseksi hyvinvointialueen taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Vuonna 2023 ja tämän jälkeen kertynyt alijäämä tulee siis kattaa vuoden 2026 loppuun mennessä. Kolmanneksi henkilöstön riittävyyden turvaamiseksi on välttämätöntä kehittää toimintatapoja ja uudistaa palvelurakenteita. Vain näiden muutosten avulla voidaan vastata kasvavaan palvelutarpeeseen käytettävissä olevin rajallisin henkilöstöresurssein.

Hyvinvointialueiden omat tehostamis- ja sopeuttamistoimet hallitusohjelman liitteen mukaisesti näkyvät valtion rahoituksessa viiveellä jälkikäteistarkistuksen kautta. Näiden toimien kautta kustannukset alenevat hieman vajaalla 900 miljoonalla eurolla suhteessa ns. kustannusten perusuraan. Alueiden omat sopeutustoimet parantavat tulosta vuodesta 2025 alkaen ja sitä kautta vähentävät jälkikäteistarkistuksen määrää vuodelle 2027. Kehitysarviossa alueiden omien toimien seurauksena valtion rahoitus vuonna 2027 olisi noin 320 milj. euroa perusuraa alhaisempi.

Arvio hyvinvointialueiden vuoden 2023 yhteenlasketusta tuloksesta on heikentynyt syksyn 2023 aikana julkisen talouden suunnitelmassa julkaistun kehitysarvion jälkeen. Julkisen talouden suunnitelmassa kuvatus kansantalousosaston laatiman kehitysarvion perusteella vuoden 2023 tulos olisi yhteensä hieman vajaat -700 miljoonaa euroa, kun se alueiden omien tilinpäätösennusteiden perusteella olisi noin -1 mrd. euroa. Uusimpien, alueiden osavuositarkistuksiin perustuvien arvioiden mukaan tulos olisi heikentynyt jo noin -1,28 mrd. euroon. Alijäämän huomattava heikkeneminen vaikuttaa sekä jälkikäteistarkistukseen tehdyn kehysvarauksen riittävyyteen sekä hyvinvointialuelain 115 §:ssä säädettyyn alijäämien kattamisvelvoitteen toteutumiseen. Hyvinvointialueiden tulee aloittaa omat tehostamis- ja sopeuttamistoimet jo vuonna 2024 sekä sopeuttaa talouttaan hallitusohjelman hyvinvointialueiden omien toimien uraa etupainotteisemmin ja mittavammin vuosina 2025–2026 jotta taseen kertynyt alijäämä saadaan katettua määräajassa.